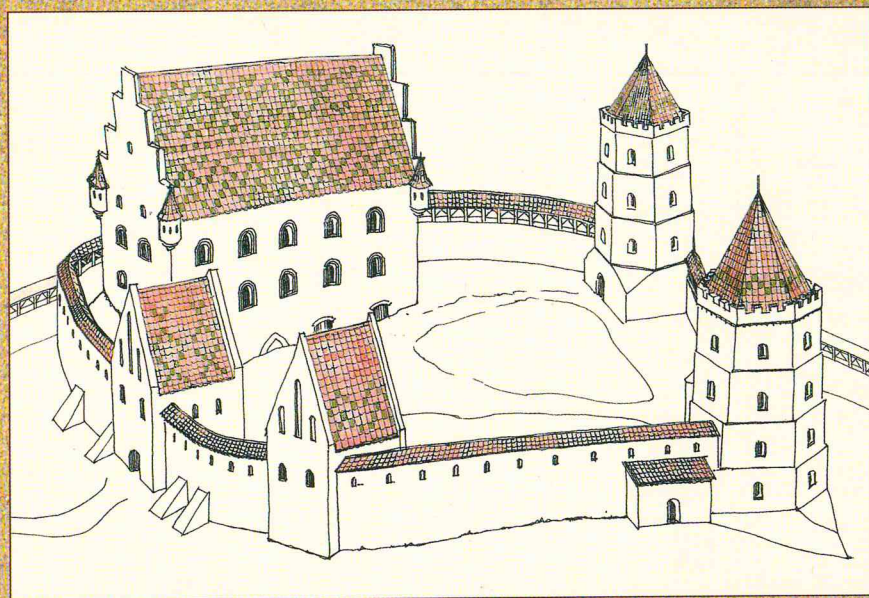

IŠ BALTŲ KULTŪROS ISTORIJOS

Lietuvos istorijos institutas
Kultūros paveldo centras

IŠ BALTŲ KULTŪROS ISTORIJOS

*Skiriama
Adolfo Tautavičiaus
75-mečiui*

VILNIUS 2000

Redakcinė kolegija:

Vytautas Kazakevičius (*ats. redaktorius*)
(*Lietuvos istorijos institutas*)

Algirdas Girininkas
(*Lietuvos istorijos institutas*)

Mykolas Michelbertas
(*Vilniaus universitetas*)

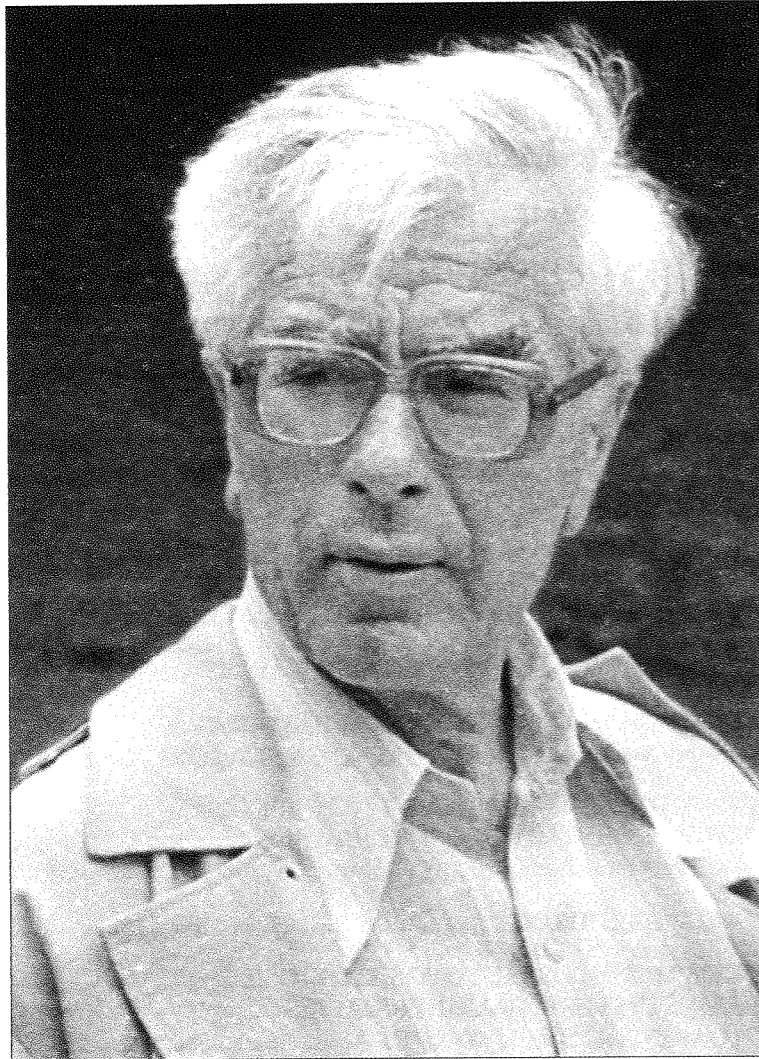
Vytautas Urbanavičius
(*Pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“*)

TURINYS

V. Urbanavičius.	NORĖČIAU VADINTI JĮ SAVO MOKYTOJU	5
V. Urbanavičius	ICH MÖCHTE IHN MEINEN LEHRER NENNEN	9
B. Урбанавичюс	ХОТЕЛОСЬ БЫ НАЗЫВАТЬ ЕГО СВОИМ УЧИТЕЛЕМ	15
V. Urbanavičius.	VILNIAUS PERKŪNO ŠVENTOVĖS KLAUSIMU	19
A. Kuncevičius.	LIETUVOS PILIŲ RAIDĄ	27
G. Rackevičius.	VILNIAUS AUKŠTUTINĖS PILIES STOGAI XV A. PRADŽIOJE	35
A. Caune.	MITTELALTERLICHE GLASSPIEGELFUNDE IN RIGA	49
M. Michelbertas.	EMALIUOTA SEGĖ IŠ LAZDININKŲ, KRETINGOS R., KAPINYNŲ	57
Ē. Mugurēvičs.	DIE FUNDE DER HAMMERÄXTE UND HÄMMER AUS HORN AUF DEM TERRITORIUM LETTLANDS UND IHRE MYTHOLOGISCHE DEUTUNG	63
B.B. Седов.	ГОЛЯДЬ	75
V. Kazakevičius.	PAALKSNIŲ, KELMĖS R., PILKAPYNŲ KALAVIJAS	85
I. Vaškevičiūtė.	MOTERŲ LIEJKIŲ KAPAI ŽIEMGALIŲ KAPINYNuose	91
A. Bliujienė.	LOKALIŲ EUROPOS PUOŠYBOS STILIŲ ĮTAKA I TŪKSTANTMEČIO VIDURIO BALŲ GENČIŲ ORNAMENTIKAI	99
E.A. Шмидт.	О ТУШЕМЛИНСКОЙ КУЛЬТУРЕ IV-VII ВЕКОВ В ВЕРХНЕМ ПОДНЕПРОВЬЕ И ПОДВИНЬЕ (к вопросу этнической атрибуции).....	113
М.И. Лошенко.	ГОРОДИЩЕ ПАЛИЦКОЕ	125
L. Kvizikevičius.	RUSIŠKOS MONETOS LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS VAKARINĖS DALIES PINIGŲ APYVARŲJE XVI-XVIII A.	141
J. Stankus.	PAILGOČIO KAPINYNAS	149
E. Svetikas.	ROZETINĖS SEGĖS: TIPAI, SIMBOLIKA IR PASKIRTIS	173
B.И. Шадьро.	БЕЛОРУССКО-ЛИТОВСКО-ЛАТЫШСКОЕ ПОРУБЕЖЬЕ В ЭПОХУ ЖЕЛЕЗА И РАННЕГО СРЕДНЕВЕКОВЬЯ (этнокультурные аспекты)	189
A.Н. Кирпичников.	ДРЕВНЕРУССКИЙ “КЛИН” – БОЕВОЙ ОТРЯД ИЛИ НАСЕЛЕННАЯ МЕСТНОСТЬ?	205
Г.В. Штыхов.	ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛОЦКИХ КРИВИЧЕЙ	209

NORĖČIAU VADINTI JĮ SAVO MOKYTOJU

VYTAUTAS URBANAVIČIUS

Dar vaikščiodamas iš Judrėnų į Telšių gimnaziją, abiturientas Adolfas Tautavičius turėjo laiko pagalvoti ir apie būsimą specialybę. Iš pradžių svajėjo būti miškininku. Tačiau gimnazijos baigimo metai sutapo su karo pabaiga. Pasikeičia „išvaduotojas“ – nacius išstumia sovietai, atnešę „klasių kovos“ idėjas. Miške miškininką pakeičia ginkluoti vyrai.

Svajoja ir apie teisę. Tačiau teisinės valstybės nėra, o okupacinė valdžia remiasi represinėmis struktūromis. Teisininkams iškyla pavojus tapti tų struktūrų įrankiu.

Lieka dar viena svajonė – istorija, tiksliau – archeologija. Baigiantis 1945 metų vasarai, laikraščiai skelbia apie studentų priėmimą į aukštąsias mokyklas. A. Tautavičius tvirtai nusprendžia studijuoti archeologiją, bet ne kur kitur, o Vilniaus universitete. Tą patį rudenį jis jau Vilniaus universiteto Istorijos–filologijos fakulteto studentas. Tačiau pranešama, kad archeologijos specialybė paliekama tik Kauno universitete. Ką daryti? Naujųjų laikų istorija „trefna“, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos laikotarpis tampa feodalizmo epochos istorija su klasių kovos paieškų prioritetu, tad mažiausiai politizuota kryptis lieka etnografija (dabar etnologija). A. Tautavičius ten ir pasuka.

Pokario bendrabučiai šalti, visa, kas degė, taip pat ir parketas, sukūrenta dar karo metais. Apie kokius nors baldus nedaug kas ir tesvajoja. Nuo šalčio gelbsti trumpi iš kaimo atsivežti kailinukai, tuo tarpu kiti materialiniai nepritekliai verčia ieškotis darbo.

1946 m., nemesdamas studijų, A. Tautavičius pradeda dirbti Lietuvos Mokslų Akademijos Istorijos instituto Vilniaus etnografijos muziejuje. Istorijos instituto direktoriaus prof. P. Pakarklio paragintas pradeda rinkti etnografijos ir archeo-

logijos bibliografiją. Greit šis darbas tampa pomėgiu ir išlieka visam gyvenimui. Kaip tūlam žvejyba, medžioklė, kolekcionavimas ar dar kas nors. Tai pomėgis, kuris ne tik netrukdė pagrindiniam darbui, bet ir padėjo. Pirmiausia – 1950 m. su pagyrimu baigti universitetą. Padėjo ir tapus Istorijos instituto moksliniu bendradarbiu, ir mokantis aspirantūroje, padėjo ir vėliau, kopiant į archeologijos mokslo viršūnę.

Studijuoti archeologiją atsiranda galimybė tik trečiajame kurse, 1948 m. Kauno universitetą prijungus prie Vilniaus universiteto. Dėstytojais – Pranas Kulikauskas ir Regina Volkaitė-Kulikauskienė kurį laiką į Vilnių važinėjo iš Kauno. Tai buvo du iš keturių dr. Jono Puzino mokinių. Trečioji – Rimutė Rimantienė – kurį laiką dar liko Kaune, o Marija Gimbutienė, kaip ir Jonas Puzinas, karui baigiantis pasitraukė į Vakarus. Visi jie tampa žinomais archeologais (M. Gimbutienė net pasaulinio masto), tačiau išblaškyti vieningos mokyklos nebesukūrė. A. Tautavičiaus nuomone, vieningos archeologijos mokyklos Lietuvoje nėra ir dabar. Eventualus jos pradininkas J. Puzinas, emigracijoje atitrūkęs nuo pagrindinių Lietuvos archeologijos šaltinių, pasuko enciklopedisto keliu ir į Lietuvą negrįžo net paviešėti. Čia sovietinėje spaudoje buvo išvadinatas buržuaziniu veikėju, nors aktyvioje politinėje veikloje nedalyvavo. Lietuvos archeologinėje literatūroje cituoti J. Puziną buvo uždrausta. Jis pats Lietuvos archeologų veiklą sekė ir gana teigiamai ją vertino. Labai teigiamai vertino ir A. Tautavičiaus darbus. Simpatijos būta abipusės, nors asmeniškai šie du vyrai niekada nebuvo susitikę. A. Tautavičius J. Puziną laiko Lietuvos profesionaliosios archeologijos pradininku. „Savo mokytoju, jei drįsčiau, norėčiau laikyti profesorių Konstantiną Jablonskį. Man tai buvo sektinas pavyzdys ir kaip mokslininkas, ir kaip žmogus“.

Prof. K. Jablonskio vadovaujamas A. Tautavičius 1954 m. apgynė daktaro (istorijos mokslų kandidato) disertaciją tema: „Rytų Lietuva I m. e. tūkstantmetyje“. 1961 m. jam suteiktas vyresniojo mokslinio bendradarbio mokslinis vardas.

Paprašytas įvertinti dabartinę Lietuvos archeologijos mokslo būklę, A. Tautavičius nuogaustauja, kad archeologija „aptingo“, sumažėjo lauko darbų apimtis, tuo tarpu paminklų ardymas nemažėja, ypač dabar, privatizacijos laikotarpiu. Lygindamas dabartinę archeologiją su prieškarine, A. Tautavičius pasišaipė: „Ant pečiaus gulėdamas archeologu gali pasidaryti tik dabar... Labiausiai archeologo veikloje vertinčiau darbštumą. Geras rezultatas – tai 97 proc. darbštumo ir 3 proc. – sėkmės. Mokslo darbininkų nėra daug. Dauguma save tituluojančių mokslininkais yra mokslo artistai“.

Paties A. Tautavičiaus veikla Istorijos institute ryškiai išsiskyrė į tris šakas – administracinę, mokslinę ir pedagoginę. Administratoriumi jis tapo 1962 m., kai buvo išrinktas Istorijos instituto Archeologijos sektoriaus (nuo 1980 m. – skyriaus) vadovu. Tai pareigos, kurios skyrėsi nuo daugelio kitų skyrių vadovų pareigų. Be įprastos darbo kasdienybės, jo rankose buvo visų instituto archeologinių ekspedicijų ir grupių veiklos vadžios, nuo ūkinės organizacijos iki ataskaitų recenzavimo. Kartu jis pats – daugelio ekspedicijų vadovas. 1955, 1963–1976 ir 1978 m. vadovavo instituto žvalgomosioms archeologinėms ekspedicijoms, surinkusioms medžiagą vos ne apie visus Lietuvos archeologijos paminklus. Vadovavo Dieveniškų, Didžiulių, Stakų (Šalčininkų r.), Kapitoniškų (Kaišiadorių r.), Degsnės (Molėtų r.), Riklikų (Anykščių r.), Taurapilio (Utenos r.) ir kitų pilkapynų, Bikavėnų (Šilutės r.), Požerės ir Upynos (Šilalės r.), Jauneikių (Joniškių r.), Griniūnų (Panevėžio r.), Palangos ir kitų plokštinių kapinynų, Vilniaus Žemutinės pilies, Trakų pusiasalio, Klaipėdos pilies, Veliuonos pilaičių kasinėjimams. Geresnių paminklų nesirinko, tyrė tuos, kurie buvo pavojuje: būsimų statybų aikštelėse, kelių trasose, karjerų pakraščiuose, melioruojamuose plotuose.

Daugumos tyrinėjimų medžiaga apibendrinta ir paskelbta. Jo plunksnai priklausė didžioji dalis keturių tomų „Lietuvos archeologijos atlaso“

(III t. autorius, II ir IV t. bendraautoris, redaktorius). Jis – leidinio „Archeologiniai ir etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje“ 1968–1973 metais atsakingasis redaktorius, leidinio „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje“ 1974–1983 metais redakcinės kolegijos narys ir atsakingasis redaktorius, leidinio „Muziejai ir paminklai“ redakcinės kolegijos narys, Lietuviškosios tarybinės enciklopedijos mokslinis konsultantas, Mažosios lietuviškosios tarybinės enciklopedijos Istorijos skyriaus archeologijos ir etnografijos sektoriaus vadovas ir t. t. Kartu su kitais rengė spaudai leidinį „Kraštotyra“ (1966, 1967, 1969–1971, 1975 m.).

A. Tautavičius – monografijų „Vilniaus pilies kokliai (XVI–XVII a.)“ ir „Vidurinis geležies amžius Lietuvoje (V–IX a.)“ autorius, knygų „Lietuvos TSR istorija“ (lietuvių ir rusų k.), „Lietuvos pilys“, „Vilniaus miesto istorija“ I t. bendraautoris. Pastaroji autoriams, tarp jų ir A. Tautavičiui, 1969 m. atnešė Lietuvos Respublikinės premijos laurus. Jo straipsnių rasime daugumoje Lietuvos geležies amžių nušviečiančių knygų. A. Tautavičiaus mokslinį kraitį sudaro gerokai per šešis šimtus spausdintų darbų.

Atskirai minėtina A. Tautavičiaus veikla bibliografijos srityje. 1970 m. buvo išspausdinta „Bibliografinė rodyklė (1940–1967)“, prie kurios rengimo prisidėjo ir A. Tautavičius. Tai buvo pradžia, savotiška įžanga, savotiška repeticija. 2000 metais išleista jo parengta „Lietuvos archeologijos bibliografija“, apimanti laikotarpį nuo 1782 iki 1999 metų imtinai ir talpinanti 17 187 pozicijas. Manau, neperdėsiu sakydamas, jog tai epochinis veikalas, kurio daugiau niekam daryti nebereikės. Be abejo, kas nors tą darbą tęs, galbūt kas nors papildys, bet padėtas tvirtas pagrindas. Jeigu A. Tautavičius nebūtų daugiau nieko archeologijos mokslui padaręs, jo vardas į šio mokslo istoriją vien dėl šios knygos būtų įrašytas aukso raidėmis.

Bibliografo veiklą A. Tautavičius pradėjo nuo periodikos, tačiau tuo metu (1947–1948 m.) bibliotekose buvo steigiami specialūs fondai, ir tarpukario periodika jau buvo nebeprinama. Užtat iki Pirmojo pasaulinio karo periodika buvo galima naudotis laisvai, kartais net išsinešant į namus.

Kartu su perskaitytais straipsniais bei knygomis A. Tautavičius pamažu darėsi „vaikščiojan-

čia enciklopedija“. Turėdamas fenomenalią atmintį, šiandien jis gali mintinai nurodyti daugelį tų leidinių net nežvilgtelėjęs į kartoteką.

Svarbiausios A. Tautavičiaus mokslinio tyrimo kryptys – geležies ir vidurinių amžių Lietuvos gyventojų kultūra bei baltų genčių sąjungų istorija. Be to, domisi respublikos muziejų istorija, numizmatika, archeologijos paminklų apsauga ir kai kuriais kitais kultūros istorijos klausimais.

Būdingiausi A. Tautavičiaus, kaip mokslininko, bruožai – gilumas, kruopštumas, sąžiningumas, principingumas. Ypač tai išryškėjo tiriant miestus ir piliis. Prieš smeigdamas kastuvą į jų kultūrinį sluoksnį A. Tautavičius visada būna susipažinęs su visais tą vietovę analizuojančiais, prieinamais rašytiniais šaltiniais. Sugretinus juos su archeologinių tyrimų duomenimis, buvo žymiai papildytos žinios apie Trakus, Klaipėdą, Veliuoną, Vilnių.

Vilniaus Žemutinėje pilyje A. Tautavičius surinko kolekciją pačių įvairiausių radinių, pradedant architektūros detalėmis, baigiant pačiais smulkiausiai buitinais daiktais, pradedant masyviais akmeniniais karnizais ir storų sienų sąsparomis, baigiant adatomis ir nedidelėmis šachmatų figūrėlėmis. Šie radiniai papildė muziejaus fondus, praturtino ekspozicijų sales.

Tad visai natūralu, kad 1988 m., kai Lietuvos istorijos institute buvo kuriama specializuota grupė Lietuvos valdovų rūmams tirti, A. Tautavičius įėjo į tos grupės branduolį. Tai buvo Atgimimo pradžia. Dieną tyrimuose dirbo samdyti darbininkai, vakarais rinkdavosi talkininkai. Valandų niekas neskaičiavo, darbas virte virė.

Keitėsi laikai, keitėsi žmonės. Dalis tapo politikais, dalis verslininkais, dalis ir lengvesniu keliu pasuko. Tačiau tyrimų grupė liko. Šiandien ji – Pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“. A. Tautavičius – ilgametis šio centro archeologinių tyrimų skyriaus vadovas, centro leidžiamo tęstinio leidinio „Vilniaus Žemutinės pilies rūmai“ bendraautoris, pirmųjų trijų tomų atsakingasis redaktorius.

Dar neseniai sezono įkarštyje neretai darbininkai dirbdavo dviem pamainomis. Vidurdienį pamaina keisdavosi. A. Tautavičius „atlaikydavo“ abi. Kartu su jaunimu giliausiose perkastos vietose braidė po gruntinį vandenį, mynė purvą ir dar

pašmaikštaudavo. Kartais šventas pavydas imdavo. Jo žinios ir patyrimas, tiriant šią teritoriją, yra neįkainojamos. Jo tvirtą petį jaučia visi, pradedant ką tik mokslus baigusiais laborantais bei studentais, baigiant turinčiais laipsnius vyresniaisiais moksliniais bendradarbiais. Visi čia dirbantys archeologai – nuo jauniausio iki tyrimų grupės vadovo yra A. Tautavičiaus mokiniai ir didžiuojasi galėdami vadintis Jo kolegomis.

Mokslinių diskusijų arenoje A. Tautavičius moka argumentuoti raštu ir žodžiu ginti savo nuomonę. Jis nevengia pasakyti karčios tiesos į akis oponentui, kad ir kokios būtų jo pareigos, laipsniai, vardai ir titulai. Kartu jis moka labai paprastai paaiškinti sudėtingiausius dalykus. Tai padėjo jam tapti vienu populiariausių archeologijos mokslo žinių skleidėjų. Po kiekvienos ekspedicijos periodinėje spaudoje (respublikinėje ar rajono, kuriame vyko kasinėjimai) visuomenė supažindinama su tyrimų eiga ir rezultatais, būtinai pabrėžiant radinių svarbą mokslui. Visada paaiškinama, kokia žala padaryta, jei paminklas sunaikintas. Visuose straipsniuose apie archeologijos paminklų apsaugą A. Tautavičius pabrėžia: archeologinių radinių vieta muziejuje. Gink Dieve, ne privačiose kolekcijose! Ši mintis iš jo lūpų ne kartą skambėjo ir per radiją bei televiziją.

Dirbdamas Vilniaus pilių teritorijoje, A. Tautavičius ne kartą aštriai pasisakė prieš polių kalimą per neištirtus kultūrinius sluoksnius. Jis buvo vienas iš tų, kurie, aštuntajame dešimtmetyje išreikalavo nutraukti polių kalimą neištirtame pilies arsenalo rytiniame korpuse, nutraukti požeminio garažo statybą Vokiečių gatvėje. Nuolat aiškino visuomenei žalingą tokių darbų poveikį bet kuriame senamiestyje, bet kuriame kultūros paminkle.

Norėdamas įtraukti į archeologijos ir apskritai kultūros paminklų apsaugą kuo platesnius visuomenės sluoksnius, A. Tautavičius vienas pirmųjų jau 1957 m. spaudoje pagrindė būtinumą įsteigti Lietuvoje kraštotyros draugiją ir leidinį.

Kraštotyrininkais jis rėmėsi visą laiką, rinkdamas medžiagą apie archeologijos paminklus, radinius, esančius regioniniuose, mokyklų muziejuose ir privačiose kolekcijose. Kai kuriais tiek pasitikėjo, kad rūpinosi duoti leidimą net ardomų paminklų tyrimams, nors šiaip leidimai

(„Atviri lapai“) duodami tik diplomuotiems archeologams. Leidimą pilkapiams tirti, pavyzdžiui, yra gavęs kretingiškis architektas Ignas Jablonskis. Labai gerbė šilališkį pedagogą Vladą Statkevičių, mokytoją iš Žeimelio Juozą Šliavą, kurie puikiai žinojo savo regiono paminklus ir buvo vedliai žvalgomųjų ekspedicijų metu.

Viena mėgstamiausių A. Tautavičiaus mokslinės veiklos krypčių – archeologijos tyrinėjimų istorija. Šia tematika paskelbta daugybė straipsnių, 1951–1962 m. skaitytas kursas archeologijos specialybės studentams Vilniaus universitete. Nagrinėdamas tyrinėtojų veiklą, A. Tautavičius visada nurodydavo ne tik tai, kas buvo padaryta, bet ir kaip padaryta.

Archeologijos sektoriaus vadovo pareigos pedagoginį darbą oficialiai nutraukė, tačiau iš tikrųjų jis tebedirbamas, tik jau aukštesniu lygiu. Turbūt nesuklysimė pasakę, kad nėra nė vienos iš Lietuvos archeologijos srities po 1954 m. parašytos disertacijos, prie kurios rengimo vienokiu ar kitokiu būdu nebūtų prisidėjęs A. Tautavičius. Tais atvejais, kai oficialus vadovas gyveno kitoje šalyje ir disertantas ne visada galėjo jį pasiekti, A. Tautavičius tapdavo lyg ir antruoju, neoficialiu vadovu. Tai jo geranoriškumas jaunesniųjų kolegų atžvilgiu ir žinių universalumas. Daugumos kitų archeologų, kad ir kokios aukštos kvalifikacijos jie būtų, specializacija yra siaura: vienas kuris nors laikotarpis ar viena kuri nors problema. A. Tautavičius – plataus diapazono specialistas. Jis vienodai gerai išmano visus laikotarpius, žino visą

Lietuvos muziejuose sukauptą archeologinę medžiagą, kelius ir takelius į visus didesnius archeologijos paminklus. Savo žiniomis mielai dalijasi su kolegomis, noriai teikia konsultacijas bet kuriuo Lietuvos archeologijos klausimu. Konsultuoja bet ką ir bet kada. Pats dirba tyliai, ramiai, su žemaitišku atkaklumu, nesivaikydamas titulu, mokslinių laipsnių, garbės vardų. Artimiau jį pažįstantys ne kartą iš jo lūpų girdėjo kandžius posakius: „nei laipsniai, nei vardai proto neprideda“ arba „jei proto stinga, su samčiu neįkrėsi“. Gal todėl ir su habilitacija dėsė. Tik primygtinai kolegų raginamas 1997 m. monografiją „Vidurinis geležies amžius Lietuvoje (V–IX a.)“ pateikė habilitacijai, ir, suprantama, kuo sėkmingiausiai apgynė. Būtų galima išvardyti dar bent kelias temas, kurias A. Tautavičius pagal paskelbtų darbų visumą būtų galėjęs jau prieš porą dešimtmečių pateikti habilitacijai.

Habilitacijos dieną oficialusis oponentas, vienas žymiausių latvių archeologų E. Mugurevičs kartu su puikiu atsiliepimu atvežė A. Tautavičiui Latvijos Mokslų Akademijos garbės daktaro diplomą. Tai garbingas nuopelnų baltų proistorės tyrinėjimams pripažinimas tarptautiniu mastu.

1999 m. liepos 6 d. Lietuvos Respublikos Prezidentas apdovanojo A. Tautavičių Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordinu. Tai pirmoji gėlė sveikinimų puokštėje. 2000-aisiais A. Tautavičius švenčia savo 75-ąjį gimtadienį ir kūrybinės veiklos penkiasdešimtmetį.

Habil. dr. Vytautas Urbanavičius
Pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“,
Katedros a. 3a. LT-2600 Vilnius. Tel. 62 99 88.

ICH MÖCHTE IHN MEINEN LEHRER NENNEN

VYTAUTAS URBANAVIČIUS

Damals, als der Abiturient Adolfas Tautavičius täglich zwei Stunden von seinem Geburtsdorf Judrėnai ins Gymnasium nach Telšiai ging, hatte er genügend Zeit, sich auch über seinen zukünftigen Beruf Gedanken zu machen. Zunächst träumte er davon, Förster zu werden. Aber sein Abiturtermin fiel genau mit dem Kriegsende zusammen. Da wurden die nationalsozialistischen „Befreier“ von den sowjetischen abgelöst, die ihre Ideen des „Klassenkampfes“ mitbrachten. Und Förster wurden von bewaffneten Männern verdrängt.

Adolfas Tautavičius' Träume gingen auch in Richtung Rechtswissenschaften. Aber in Litauen gab es keinen Rechtsstaat, die Besatzungsmächte stützten sich allein auf ihre repressiven Strukturen. Und jeder Jurist lief Gefahr, zu einem Werkzeug dieser Strukturen zu werden.

Aber der junge Adolfas hatte noch einen Traum, den vom Studium der Geschichte, präziser: er wollte Archäologie studieren. Ende Sommer 1945 wurde die Aufnahme von Studenten an Hochschulen und Universitäten ausgeschrieben. Adolfas Tautavičius entschied sich nun endgültig für das Archäologiestudium an der Historisch-philologischen Fakultät der Vilniusser Universität. Er bestand die Aufnahmeprüfung und im Herbst war er bereits immatrikuliert. Aber plötzlich hieß es, daß die Fachrichtung Archäologie nur noch an der Universität im rund 100 Kilometer entfernten Kaunas gelehrt wird.

Für den angehenden Studenten Adolfas stellte sich nun die Frage: Was tun? Die Geschichte der Neuzeit war ein „trauriges Kapitel“, die Geschichte des Großfürstentums Litauen war zu einer Geschichte der Feudalzeit geschrumpft, wobei der Suche nach Spuren des Klassenkampfes absolute Priorität eingeräumt wurde... So blieb an der Universität Vilnius nur noch die Ethnographie (heute: Ethnologie) als die am wenigsten von der Politik

beeinflusste Fachrichtung – und dafür entschied sich Adolfas Tautavičius dann auch.

In den ersten Nachkriegsjahren herrschte in den Studentenwohnheimen bittere Kälte. Alles, was brennbar war, einschließlich Teile des Parkettbodens, war bereits in den Kriegsjahren zu wärmendem Feuer gemacht worden. Mit einem von zu Hause mitgebrachten kurzen Pelzmantel versuchte sich der Student Adolfas Tautavičius vor der ärgsten Kälte zu schützen. Nur die wenigsten Studenten konnten sich den Traum von Möbeln, wenn auch nur kärglichen, erfüllen. Die große Not zwang den Studenten, neben dem Studium zu arbeiten.

Der Student Adolfas Tautavičius arbeitete ab 1946 im Vilniusser Ethnographischen Museum des Instituts für Geschichte der Litauischen Akademie der Wissenschaften. Durch Institutsdirektor Prof. Povilas Pakarklis ermutigt, begann er, eine ethnographische und archäologische Bibliographie zusammenzustellen. Bald schon wurde diese Arbeit zu einer Leidenschaft – wie sich mancher dem Angeln, der Jagd oder einer Sammeltätigkeit widmet. Und schließlich wurde seine Lieblingsbeschäftigung zu einer Lebensaufgabe.

Für seine berufliche Tätigkeit war diese Leidenschaft keinesfalls hinderlich. Im Gegenteil, sie trug dazu bei, daß er sein Studium mit glänzenden Ergebnissen abschloß. Diese Leidenschaft war ihm auch während seiner Tätigkeit als Assistent am Historischen Institut der Litauischen Akademie der Wissenschaften in Vilnius und später als Doktorand dienlich und trug sicherlich zu seinem Aufstieg in die höchsten Höhen der Archäologiewissenschaft bei.

Nachdem im Jahre 1948 die Kaunasser Universität an die Vilniusser Universität angeschlossen worden war, konnte sich Adolfas Tautavičius endlich auf das Gebiet der Archäologie spezialisieren. Seine Lehrer Pranas Kulikauskas und Regina

Volkaitė-Kulikauskienė, zwei von den vier bedeutendsten Schülern Dr. Jonas Puzinas', mussten eine Zeitlang zum Unterricht zwischen Kaunas und Vilnius pendeln. Jonas Puzinas' dritte Schülerin, Rimutė Rymantienė, hat einige Zeit in Kaunas weiter gearbeitet, und die Vierte im Bunde, Marija Gimbutienė, flüchtete, wie auch Jonas Puzinas selbst, gegen Kriegsende in den Westen. Alle wurden namhafte Archäologen, Marija Gimbutienė sogar Wissenschaftlerin von internationalem Rang. In allen Windrichtungen verstreut, konnten sie aber keine eigene litauische Archäologie-Schule aufbauen.

Adolfas Tautavičius vertritt die Meinung, daß es in Litauen auch heute noch keine einheitliche Archäologie-Schule gibt. Jonas Puzinas, der über die Fähigkeit zur Gründung einer solchen Schule verfügt hätte, fand sich fern der Heimat von den Hauptquellen der litauischen Archäologie abgeschnitten. Er widmete sich in der Emigration der Arbeit als Enzyklopädist und ist nicht einmal mehr als Besucher in sein Heimatland gekommen.

Unter den Sowjets war Jonas Puzinas als „bourgeoiser Funktionär“ verdammt, ohne daß er sich jemals politisch engagiert hätte. In der litauischen archäologischen Literatur war es sogar verboten, Puzinas zu zitieren. Er selbst verfolgte jedoch die Arbeiten litauischer Archäologen und bewertete sie positiv.

Die Publikationen von Adolfas Tautavičius erfuhren Puzinas' einhellige Würdigung. Für Tautavičius gilt Jonas Puzinas als Begründer der litauischen professionellen Archäologie. Die Sympathie war gegenseitig – auch wenn sich die beiden nie persönlich kennenlernen konnten. Eine intensive persönliche Beziehung dagegen verband Adolfas Tautavičius mit einem anderen bedeutenden litauischen Archäologen: „Aber Professor Konstantinas Jablonskis möchte ich als meinen eigentlichen Lehrer bezeichnen. Für mich war er ein folgendwertes Vorbild, sowohl als Wissenschaftler als auch als Mensch“.

1954 promovierte Adolfas Tautavičius an der Vilniuser Universität. Seine Dissertation hatte er unter der Betreuung seines Doktorvaters Prof. Konstantinas Jablonskis zum Thema „Rytų Lietuva I-jame m.e. tūkstantmetyje“ (Ostlitauen im ersten Jahrtausend u. Z.) geschrieben. 1961 wurde Adolfas Tautavičius Oberassistent am Historischen Institut.

Auf die Frage nach dem Stand der Archäologiewissenschaft in Litauen Anfang 2000 äußert der große Wissenschaftler Adolfas Tautavičius tiefe Besorgnis über den Rückgang der Zahl der Ausgrabungen: „Die Archäologie ist träge geworden. Insbesondere im Zuge der Privatisierung gehen viele archäologische Schätze verloren.“

Sein Vergleich der Archäologie von heute mit der der Vorkriegszeit entbehrt nicht eines tiefen Spottes: „Auf dem Ofen liegen und Archäologe werden kann man erst heute... An der Arbeit eines Archäologen schätze ich besonders den Fleiß. Ein gutes Ergebnis setzt sich aus 97 % Fleiß und 3 % Erfolg zusammen. Es gibt nicht gar so viele Arbeiter im Dienste der Wissenschaft. Die meisten von denen, die sich Wissenschaftler nennen, sind lediglich Schauspieler der Wissenschaft.“

Adolfas Tautavičius' Wirken am Institut erfasste drei Bereiche: Verwaltung, Forschung und Lehre. 1962 wurde er zum Leiter der Archäologieabteilung des Institutes gewählt, womit ihm neben der üblichen Alltagsroutine die gesamte Organisation archäologischer Expeditionen zufiel, angefangen von ökonomischen Aspekten bis zu Rezensionen von Expeditionsberichten. Darüber hinaus hat er auch selbst viele Expeditionen als Leiter angeführt.

So wurde im Rahmen von Erkundungsexpeditionen unter seiner Führung 1955, 1963–1976 und 1978 Material über alle bedeutenden archäologischen Denkmäler in Litauen zusammengetragen. Er leitete Grabungen unter anderem an den Hügelgräbern in Dieveniškės, Didžiuliai, Stakai (Kreis Šalčininkai), Kapitoniškės (Kreis Kaišiadorys), Degsnė (Kr. Molėtai), Riklikai (Kr. Anykščiai), Taurapilis (Kr. Utena); in den Gräberfeldern unter anderem von Bikavėnai (Kr. Šilutė), Požerė und Upyna (Kr. Šilalė), Jauneikiai (Kr. Joniškis), Griniūnai (Kr. Panevėžys) und Palanga; auf dem Gelände der Unteren Burg in Vilnius, auf der Halbinsel Trakai, in der Klaipėdaer Burg sowie in den Burganlagen in Veliuona.

Adolfas Tautavičius suchte sich nie nur noch einigermaßen gut erhaltene Objekte aus. Sein Forschungsinteresse galt in erster Linie den Objekten, die von endgültiger Zerstörung bedroht waren, weil zum Beispiel an genau diesen Stellen Häuser oder Straßen gebaut werden sollten, die sich am Rande von Sand- und Kiesgruben oder auf Böden befanden, die für eine Melioration vorgesehen waren. Die meisten Forschungsergebnisse des

großen litauischen Archäologen liegen in Veröffentlichungen vor. So stammt aus Adolfas Tautavičius' Feder der Großteil des vierbändigen „Lietuvos archeologijos atlasas“ (Litauischer archäologischer Atlas) – er war Verfasser des Bandes III, Mitverfasser und Redakteur der Bände II und IV.

Von 1968 bis 1973 zeichnete er als verantwortlicher Redakteur des wissenschaftlichen Periodikums „Archeologiniai ir etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje“ (Archäologische und ethnographische Forschungen in Litauen). Von 1974 bis 1983 war Adolfas Tautavičius unter anderen Mitglied des Redaktionskollegiums und verantwortlicher Redakteur der wissenschaftlichen Reihe „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje“ (Archäologische Forschungen in Litauen), Mitglied des Redaktionskollegiums der Fachzeitschrift „Muziejai ir paminklai“ (Museen und Denkmäler), wissenschaftlicher Fachberater der „Lietuviškoji tarybinė enciklopedija“ (Litauische sowjetische Enzyklopädie) und in seinen Händen lag die Verantwortung für die Themen Archäologie und Ethnographie der „Mažoji lietuviškoji enciklopedija“ (Kleine litauische Enzyklopädie). In den Jahren 1966, 1967, 1969–1971 und 1975 fungierte der vielseitige Wissenschaftler als Mitherausgeber der periodischen Fachpublikation „Kraštotyra“ (Heimatkunde).

Nicht zuletzt ist der weit über Litauens Grenzen hinaus bekannte Archäologe auch Autor der fundamentalen Monographien „Vilniaus pilies kokliai“, XVI–XVII a. (Kacheln im Vilniuser Schloss, 16. und 17. Jh.), „Vidurinis geležies amžius Lietuvoje“, V–IX a. (Mittleisenzeit in Litauen, 5.–9. Jh.) und Mitverfasser der umfangreichen Bände „Lietuvos TSR istorija“ (Geschichte der Litauischen SSR, in litauischer und russischer Sprache), „Lietuvos pilys“ (Burgen in Litauen), „Vilniaus miesto istorija“ I t. (Geschichte der Stadt Vilnius, Bd. I). Die Autoren dieses Bandes, also auch Adolfas Tautavičius, wurden 1969 mit dem Preis der Litauischen Republik ausgezeichnet.

Es gibt kaum eine Publikation über die Eisenzeit in Litauen, in der sich nicht auch ein Beitrag des allseits geschätzten Experten findet. Im halben Jahrhundert seines archäologischen Wirkens kann Adolfas Tautavičius auf mehr als 600 Veröffentlichungen zurückblicken.

Besondere Erwähnung gebührt seinen Verdiensten als Bibliograph. 1970 erschien das umfangreiche Verzeichnis „Bibliografinė archeologijos

rodyklė, 1940–1967“ (Bibliographisches archäologisches Register), an dem auch Adolfas Tautavičius mitgearbeitet hat. Dieses Register war sozusagen die Vorstufe für noch Größeres.

Im Jahr 2000 erschien die von ihm im Alleingang herausgegebene Bibliographie der litauischen Archäologie „Lietuvos archeologijos bibliografija“ (Litauische archäologische Bibliographie), die den Zeitraum von 1782 bis einschließlich 1999 erfasst und nicht weniger als 17.187 Titel umfasst. Ohne zu übertreiben kann ich sagen, daß es sich hierbei um ein epochales Werk handelt.

Sicherlich wird jemand diese Arbeit fortsetzen, vielleicht auch weitere Titel zur Ergänzung beisteuern, die Arbeit von Adolfas Tautavičius bleibt aber von fundamentaler Bedeutung. Hätte Adolfas Tautavičius auch keine weiteren großen Taten für die Wissenschaft der Archäologie vollbracht, allein dieses Jahrhundertwerk bietet Anlaß genug, um den Namen seines Verfassers mit goldenen Lettern im Verdienstbuch dieser Wissenschaft zu verewigen.

Die ersten Titel für seine Bibliographie hat Adolfas Tautavičius allen ihm nur irgendwie zugänglichen einschlägigen Zeitungen und Zeitschriften entnommen. Innerhalb eines Jahres 1947/48 wurden jedoch alle Bestände aus der Zwischenkriegszeit katalogisiert und in Sonderverwahrung genommen (in der ehemaligen DDR wurden diese Archive unter der Bezeichnung „Giftschränke“ populär). Somit waren die Periodika aus der Zeit zwischen den beiden Weltkriegen nicht mehr zugänglich. Die Bestände aus der Zeit vor dem Ersten Weltkrieg waren davon nicht betroffen und weiterhin uneingeschränkt zu benutzen und konnten in Einzelfällen sogar ausgeliehen werden.

Dank seinem phänomenalen Gedächtnis gilt Adolfas Tautavičius heute als „ein wandelndes Lexikon“, kann er doch Angaben über unzählige Titel machen, ohne auch nur einen Blick auf eine Karteikarte zu werfen.

Seine wichtigsten Forschungsbereiche betreffen die Alltagskultur der Bewohner des litauischen Territoriums sowie die Geschichte baltischer Stammesverbände in der Eisenzeit und im Mittelalter. Darüber hinaus gilt sein besonderes Interesse unter anderem der Geschichte litauischer Museen, der Numismatik und dem Schutz archäologischer Denkmäler.

Als Wissenschaftler ist Adolfas Tautavičius Inbegriff von Gedankentiefe, Genauigkeit, Fleiß,

Redlichkeit und Prinzipientreue. Eigenschaften, die besonders stark bei seinen Forschungen in Städten und auf Burggeländen zum Vorschein treten. Bevor der erste Spatenstich erfolgt, macht sich der gewissenhafte Experte Tautavičius in der Regel mit allen ihm zugänglichen schriftlichen Quellen über den jeweiligen Ort vertraut. So konnten später durch den Vergleich mit seinen Forschungsergebnissen die bislang bekannten Daten beispielsweise über Trakai, Klaipeda, Veliuona und Vilnius ergänzt werden.

Auf dem Gelände der ehemaligen Unteren Burg in Vilnius hat Adolfas Tautavičius eine ganze Sammlung von verschiedensten Funden zusammengetragen, von architektonischen Fragmenten bis zu den kleinsten Gegenständen aus dem täglichen Gebrauch – einerseits große und massive Steingesimse und andererseits Nähadeln und winzige Schachfiguren. Mit diesen Funden wurden die Bestände des Litauischen Nationalmuseums bereichert.

Als 1988 am Historischen Institut der Litauischen Akademie der Wissenschaften ein Expertenteam zur Erforschung des ehemaligen königlichen Schlosses in Vilnius zusammengestellt wurde, zählte Adolfas Tautavičius selbstverständlich zum Kern dieser Mannschaft.

Der Beginn der Arbeiten auf dem Gelände des Schlosses fiel in die Anfänge der nationalen Wiedergeburt Litauens, die auf vielen Gebieten enormes Engagement mit sich brachte. So auch beim Schloss-Projekt. Am Tage wurden Grabungen von bezahlten Kräften vorgenommen, nach Feierabend wurden diese von freiwilligen Helfern abgelöst. Niemand schaute dabei auf die Uhr, niemand zählte die Stunden, alle waren mit Feuereifer bei der Sache.

Die Zeiten änderten sich, ebenso änderten sich die Menschen. Einige damalige Arbeiter wurden Politiker, andere – Unternehmer, ein Teil nutzte wirtschaftlich die Gunst der Stunde. Das Expertenteam von 1988 blieb jedoch an seinem Platz.

Heute verkörpert diese Gruppe (zwei dutzend Experten) das Forschungszentrum „Lietuvos pilys“ (Litauische Burgen und Schlösser). Und Adolfas Tautavičius ist hier seit vielen Jahren Leiter der Abteilung für archäologische Forschungen und Mitherausgeber des Fachperiodikums „Vilniaus Žemutinės pilies rūmai“ (Das Schloss auf dem Gelände der Unteren Burg Vilnius); für die drei bereits erschienenen Bände fungierte er als verantwortlicher Redakteur.

In der Hochsaison arbeiteten die bezahlten Kräfte etwa bis 1995 noch in zwei Schichten. Um die Mittagszeit war Schichtwechsel. Dabei ist der über 70jährige Adolfas Tautavičius derjenige gewesen, der beide Schichten „durchhielt“. Zusammen mit jungen Leuten watete er im Grundwasser und im Schlamm in den tiefsten Stellen des ausgehobenen Grabens – und war trotz aller Strapazen noch zum Scherzen aufgelegt. Oftmals beneidete ihn so mancher junge Mitarbeiter.

Seine Kenntnisse und Erfahrungen bei der Erforschung dieses Schlossgeländes sind unschätzbar. Seine starke Hand spüren alle, Studenten und frisch gebackene Laboranten gleichermaßen wie akademisch-wissenschaftliche Mitarbeiter. Alle hier tätigen Archäologen, vom Jüngsten bis zum Leiter der Forschungsgruppe, sind Schüler des großen Vorbildes Adolfas Tautavičius und sind stolz darauf, seine Kollegen genannt zu werden.

Was wissenschaftliche Diskussionen betrifft, kann ich sagen, daß Adolfas Tautavičius sowohl schriftlich als auch mündlich seine Meinung zu verteidigen vermag. Und er scheut sich nicht, offen und ehrlich seinem Gegenüber – ohne Rücksicht auf Rang und Namen – auch eine bittere Wahrheit zu sagen.

Zugleich besitzt der Wissenschaftler die wunderbare Gabe, auch die kompliziertesten Zusammenhänge einfach und verständlich erklären zu können. Wohl auch aus diesem Grund ist Adolfas Tautavičius heute einer der bekanntesten Vermittler archäologischen Wissens. Während oder nach jeder Grabung berichtet der begnadete Archäologe in regionalen und überregionalen Medien über die Bedeutung der jeweiligen archäologischen Stätte, den Verlauf der Arbeit und über die Ergebnisse der Forschungen, wobei er immer wieder auf die Wichtigkeit der Funde für die Wissenschaft verweist. Wenn sich im Zuge der Grabungen herausstellt, daß archäologisches Gut unwiederbringlich beispielsweise durch Bauarbeiten zerstört worden ist, erläutert Adolfas Tautavičius auf auch für den Laien verständliche Weise, welchen Schaden das mit sich gebracht hat.

In all seinen Publikationen, in Radio – sowie Fernsehbeiträgen betont Tautavičius, daß archäologische Funde ins Museum und „um Himmelswillen“ nicht in private Sammlungen gehören.

Während der Arbeit auf dem Gelände der Oberen und der Unteren Burg und des Schlosses in Vilnius hat sich der überaus engagierte Wissenschaft-

ler mehrmals streng dagegen ausgesprochen, daß Pfähle in unerforschte Kulturschichten geschlagen werden. Daß damit in den 1970er Jahren im Ostflügel des Burgarsenals aufgehört wurde, ist unter anderen auch Adolfas Tautavičius zu verdanken. Nicht zuletzt ist es ihm auch gelungen, den Bau einer Tiefgarage unter der Vokiečių-Straße in der Vilniusser Altstadt zu verhindern. Unermüdlich und mit ganzer Kraft klärte und klärt er die Öffentlichkeit über die nicht wieder gutzumachenden negativen Auswirkungen solchen Tuns in jeder Altstadt und an jedem Kulturdenkmal auf.

Um möglichst breite Bevölkerungsschichten für den Schutz archäologischer und Kultur-Denkmäler überhaupt zu gewinnen, wies Tautavičius als einer der ersten bereits 1957 in der Presse auf die Notwendigkeit hin, in Litauen eine Gesellschaft für Heimatkunde und ein entsprechendes Fach-Periodikum zu gründen.

Auf Heimatkundler hat sich Adolfas Tautavičius bei seiner Materialsammlung über archäologische Denkmäler, über Funde, die in regionalen Museen und Schulmuseen sowie in privaten Sammlungen bewahrt wurden, schon immer gestützt. Für diejenigen auch Nicht-Archäologen, die sein uneingeschränktes Vertrauen gewannen, erwirkte er Genehmigungen für Grabungen sogar an archäologischen Objekten, die in letzter Minute vor drohenden Eingriffen standen, für die normalerweise nur Diplom-Archäologen eine Erlaubnis erhielten. Eine solche Genehmigung für Grabungen an Grabhügeln hat zum Beispiel der Architekt Ignas Jablonskis aus Kretinga erhalten.

Mit großer Achtung begegnete Adolfas Tautavičius unter anderen dem Pädagogen Vladas Statkevičius aus Šilalė und dem Lehrer Juozas Šliavas aus Žeimelis, die außerordentliche Ortskenntnis besaßen und von Adolfas Tautavičius als Führer bei Erkundungsexpeditionen eingesetzt wurden.

Eines der wissenschaftlichen Lieblingsgebiete Tautavičius' stellt die Geschichte der archäologischen Forschungen dar. Zu diesem Thema hat er mehrere Abhandlungen publiziert. Von 1951 bis 1962 hielt er an der Universität Vilnius Vorlesungen über Archäologie. Wenn er über Forschungsergebnisse sprach, wies Tautavičius nicht nur auf das Geleistete hin, sondern erklärte auch, wie diese Leistungen erzielt worden waren.

Als Leiter der Abteilung für Archäologie am Historischen Institut der Litauischen Akademie der

Wissenschaften stellte er aus Zeitgründen zwar seine pädagogische Tätigkeit ein, war aber weiterhin im universitären Bereich tätig – jetzt auf einer höheren Ebene. Ich glaube, nicht irrezugehen, wenn ich behaupte, daß es seit 1954 in Litauen keine Dissertation über Archäologie gegeben hat, an der Adolfas Tautavičius nicht auf irgendeine Weise „beteiligt“ gewesen wäre. Wenn der Doktorvater, zum Beispiel, nicht in Litauen wohnte und vom Doktoranden nicht immer erreicht werden konnte, wurde Tautavičius sein zweiter, eine Art inoffizieller, Doktorvater. Das zeugt auch von seiner wohlwollenden und großzügigen Haltung gegenüber seinen Kollegen und von seinem universellen Wissen.

Spezialisieren sich die meisten anderen Archäologen, auch die höchst qualifizierten, auf ein bestimmtes Gebiet, etwa auf einen Zeitabschnitt oder auf ein Problem, so ist Adolfas Tautavičius eine Autorität von allergrößtem und umfassendem Format. Sein gigantisches Wissen umfaßt alle Zeitabschnitte, er ist mit dem gesamten sich in den litauischen Museen befindenden archäologischen Material vertraut, und er kennt jeden Pfad zu jedem bedeutenden Archäologie-Denkmal.

Neben seiner wissenschaftlichen Größe zeigt sich auch seine menschliche Größe: Er behält sein umfassendes Wissen nicht für sich, sondern teilt es in kollegialer Weise mit anderen Experten. Und er steht für jede Frage über litauische Architektur gerne zur Verfügung – für jedermann und zu jeder Zeit.

Adolfas Tautavičius selbst arbeitet zielstrebig und ruhig, mit der sprichwörtlichen žemaitischen Hartnäckigkeit, im Dienste der Archäologie – ohne dabei nach akademischen Graden oder Ehrentiteln zu streben. So manch spitze Bemerkung vom auch überaus humorvollen Archäologen ist diesbezüglich überliefert: „Weder akademische Grade noch irgendwelche Titel geben auch Verstand mit dazu“ oder „Man kann keinen Verstand in den Kopf hineinschlagen“.

Diese Einstellung dürfte neben seiner Bescheidenheit wohl auch ein Grund für seine erst späte Habilitation gewesen sein. Nur auf eindringliches Drängen seiner Kollegen legte er 1997 seine Monographie „Vidurinis geležies amžius Lietuvoje, V–IX a.“ (Mittel Eisenzeit in Litauen, 5.–9. Jh.) als Habilitationsschrift vor und verteidigte sie – natürlich – glänzend. An dieser Stelle ließen sich

зahlreiche von ihm behandelte Themen nennen, deren jeweilige Gesamtzahl an Veröffentlichungen allein schon für seine Habilitation gereicht hätten.

Evalds Mugurevics, der offizielle Gutachter der Habilitationsschrift und einer der namhaftesten lettischen Archäologen, brachte zur Verteidigung der Habilitationsarbeit nicht nur eine glänzende Beurteilung, sondern auch das Ehrendoktorat der Lettischen Akademie der Wissenschaften für Adolfas Tautavičius mit; eine ehrenvolle internationale Anerkennung seiner Verdienste um die Erforschung der baltischen Vorgeschichte.

Am 6. Juli 1999 wurde Adolfas Tautavičius vom litauischen Staatspräsidenten Valdas Adamkus mit dem Orden des litauischen Großfürsten Gediminas ausgezeichnet. Das war die erste Blume im festlichen Strauß von Gratulationen, die dem herausragenden litauischen Archäologen zu seinen Festtagen im Jahre 2000 zuteil werden.

Habil. dr. Vytautas Urbanavičius
Das forschungszentrum „Lietuvos pilys“,
pl. Katedros 3a. LT-2600 Vilnius. Tel. 62 99 88.

Am 9. September 2000 begeht er seinen 75. Geburtstag und in dieses Jahr fällt auch der 50. Jahrestag des Beginns seines vielseitigen schöpferischen und wissenschaftlichen Wirkens.

Anlässlich dieser Jubeltage haben sich internationale Wissenschaftler zusammengefunden, um ihrem großen Lehrmeister mit dieser Festschrift die gebührende Ehre für sein einzigartiges Lebenswerk zu erweisen.

Der Name Adolfas Tautavičius gilt als Markenzeichen für überragende Leistung auf dem Gebiet der litauischen Archäologie. Es gibt wohl nicht allzu viele Wissenschaftler, für die ihre Wissenschaft gleichzusetzen ist mit Leidenschaft – Adolfas Tautavičius ist ein leidenschaftlicher Archäologie mit Herz und Seele. Ein erfülltes Leben eines großen Menschen, eines großen Wissenschaftlers. Adolfas Tautavičius – ein Leben für die Archäologie.

Übersetzung: Irena Tumavičiūtė

ХОТЕЛОСЬ БЫ НАЗЫВАТЬ ЕГО СВОИМ УЧИТЕЛЕМ

ВИТАУТАС УРБАНАВИЧЮС

У абитуриента Адольфаса Таутовичюса времени подумать о будущей специальности хватало, когда он мерил шаги по пути из Юдренай в Тельшайскую гимназию. Вначале мечтал стать лесничим. Однако время окончания гимназии совпало с концом войны. «Освободители» сменяют друг друга – нацистов вытеснили советские, принеся идеи «классовой борьбы». В лесу лесничего сменили вооруженные мужчины.

Он мечтает и о профессии юриста. Однако правового государства нет, оккупационная власть опирается на репрессивные структуры. Возникла опасность превратить юристов в орудие этих структур.

Остается еще одна мечта – история, точнее – археология. В конце лета 1945 года газеты печатают сообщения о приеме в высшие учебные заведения. А. Таутовичюс твердо решает изучать археологию и не где-нибудь, а в Вильнюсском университете. Осенью того же года он уже студент историко-филологического факультета Вильнюсского университета. Однако поступает сообщение о том, что специальность «археология» будет оставлена в Каунасском университете. Как поступить? История новейших времен “trefna”, период истории Литовского Великого Княжества становится историей эпохи феодализма с приоритетом поиска классовой борьбы. Наименее политизированным направлением остается этнография (теперь этнология). А. Таутовичюс выбирает этот путь.

Послевоенные общежития холодные, все, что горит, в том числе и паркет, сожжено еще во время войны. О какой-либо мебели вряд ли кто-то мечтал. От холода спасает привезенный из деревни короткий полушубок, а недостаток других материальных средств заставляет искать работу.

В 1946 г., продолжая учебу, А. Таутовичюс начинает работать в Вильнюсском этнографическом музее Института истории Литовской академии наук. По совету директора Института истории проф. П. Пакарклиса начинает собирать библиографический материал по этнографии и

археологии. Вскоре эта работа становится увлечением, сохранившимся на всю жизнь. Как кому-то рыбалка, охота, коллекционирование или что-то другое. Это увлечение не только не мешало основной работе, но и помогало. Прежде всего с отличием окончить в 1950 г. университет. Помогало и тогда, когда он стал научным сотрудником Института истории, когда учился в аспирантуре, и позже, когда взбирался на вершину археологической науки.

Возможность изучать археологию у А. Таутовичюса появилась лишь на третьем курсе после того, как в 1948 г. Каунасский университет был присоединен к Вильнюсскому университету. Преподаватели Пранас Куликаускас и Регина Волкайте-Куликаускаене какое-то время ездили из Каунаса в Вильнюс. Это были два из четырех учеников доктора Йонаса Пузиныса. Третья ученица – Римуте Римантене – какое-то время еще оставалась в Каунасе, а Мария Гимбутене, как и Йонас Пузиныс, в конце войны уехала на Запад. Все они стали известными археологами (М. Гимбутене даже мирового масштаба), однако единой школы не создали. По мнению А. Таутовичюса, единой археологической школы в Литве нет и поныне. Эвентуальный создатель такой школы Й. Пузиныс в эмиграции, находясь вдали от основных археологических источников Литвы, свернул на путь энциклопедиста и в Литву не приезжал даже погостить. В Литве, в советской печати, был объявлен буржуазным деятелем, хотя в активной политической деятельности участия не принимал. В литовской археологической литературе было запрещено цитировать Й. Пузиныса. Он сам следил за деятельностью литовских археологов и отзывался о ней вполне положительно. Высоко ценил и работы А. Таутовичюса. Симпатии были взаимными, хотя лично они никогда не встречались. А. Таутовичюс считает Й. Пузиныса зачинателем профессиональной литовской археологии. «Своим учителем, если бы осмелился, хотел бы считать профессора Константина Яблонскиса. Для меня это был пример подражания и как ученого, и как человека».

Под руководством проф. К. Яблонскиса А. Тауавичюс в 1954 г. защитил докторскую (кандидата исторических наук) диссертацию на тему: «Восточная Литва в 1-м тысячелетии н. э.». В 1961 г. ему присвоено научное звание старшего научного сотрудника.

На просьбу оценить сегодняшнее научное состояние археологии Литвы А. Тауавичюс выразил сожаление, что археология «обленилась», сократились объемы полевых работ, в то время, как разрушение памятников продолжается, особенно сейчас, в период приватизации. Сравнивая сегодняшнюю археологию с довоенной, А. Тауавичюс с иронией заметил: «Лежа на печи сделаться археологом можно только сейчас... Больше всего в работе археолога ценю трудолюбие. Хороший результат – это 97% труда и 3% удачи. Работников от науки немного, большинство именующих себя учеными являются артистами от науки».

Деятельность самого А. Тауавичюса в Институте истории четко разграничивалась на три ветви: административную, научную и педагогическую. Администратором он стал в 1962 г., когда был избран руководителем сектора (с 1980 г. отдела) археологии Института истории. Его обязанности во многом отличались от обязанностей руководителей других отделов. Кроме выполнения ежедневной рутинной работы, он налаживал работу всех археологических экспедиций и групп института, начиная с хозяйственной организации и кончая рецензированием отчетов. Одновременно он сам – руководитель большинства экспедиций. В 1955, 1963–1976 и 1978 гг. он руководил разведывательными археологическими экспедициями института, во время которых был собран материал едва ли не о всех археологических памятниках Литвы. А. Тауавичюс руководил раскопками курганов в Девенишкяй, Диджюляй, Стакай (Шальчининкский район), Капитонишкяй (Кайшядорский район), Дягсне (Молетский район), Рикликай (Аникшяйский район), Таурапиляй (Шилальский район), Бикавенай (Шилутский район), Пожере и Упине (Шилальский район), Яунейкяй (Йонишкский район), Гринюнай (Паневежский район), Паланге и других курганов, на территории Вильнюсского нижнего замка, Тракайского полуостровного, Клайпедского, Велоонских замков. Не выбирал памятников получше, исследовал те, каким грозила опасность: на местах намечаемыхстроек, магистралей, на обочинах карьеров, на мелиорируемых площадях.

Материал большинства исследований обобщен и опубликован. Перу А. Тауавичюса при-

надлежит большая часть четырехтомного издания «Литовский археологический атлас» (автор III-го тома, соавтор и редактор II-го и IV-го томов). Он ответственный редактор издания «Археологические и этнографические исследования в Литве» в 1968–1973 гг., член редакционной коллегии и ответственный редактор издания «Археологические исследования в Литве» в 1974–1983 гг., член редакционной коллегии издания «Музеи и памятники», научный консультант Литовской советской энциклопедии, руководитель сектора археологии и этнографии отдела истории Малой Литовской советской энциклопедии, наряду с другими готовил к печати издание «Краеведение» (1966, 1967, 1969–1971, 1975 гг.) и т. д.

А. Тауавичюс – автор монографий «Кафель Вильнюсских замков (XVI–XVII вв.)» и «Средний железный век в Литве (V–IX вв.)», соавтор книг «История Литовской ССР» (на литовском и русском языках), «Замки Литвы», 1-го тома «История города Вильнюса». За последнюю книгу авторам, в том числе и А. Тауавичюсу, в 1969 г. была присуждена Литовская республиканская премия. Его статьи можно найти во многих книгах, посвященных железному веку Литвы. Научный багаж А. Тауавичюса составляет свыше шестисот печатных трудов.

Отдельно следует упомянуть о деятельности А. Тауавичюса в области библиографии. В 1970 г. был издан «Библиографический указатель (1940–1967)», над которым потрудился и А. Тауавичюс. Это было начало, вступление, репетиция. В 2000-м году издана «Библиография археологии Литвы», охватывающая период с 1782 по 1999 гг. включительно и насчитывающая 17187 позиций. Думается, не будет преувеличением сказать, что это эпохальная работа, которую больше никому не придется выполнять. Безусловно, кто-то продолжит эту работу, дополнит, однако основание положено капитальное. Даже если бы А. Тауавичюс ничего больше не сделал в области археологической науки, его имя золотыми буквами было бы вписано в анналы этой науки за одно лишь создание этой книги.

Собирать библиографический материал А. Тауавичюс начал с периодики, однако в то время (1947–1948 гг.) в библиотеках создавались спецфонды, и периодика межвоенного периода была недоступна. Периодикой же до первой мировой войны можно было пользоваться свободно, иногда даже выносить домой.

Благодаря прочитанным статьям и книгам, А. Тауавичюс постепенно становился ходячей энциклопедией. Его феноменальная память хранит сведения о многих изданиях тех лет.

Главными направлениями научных исследований А. Тауавичюса являются культура жителей Литвы железного века и средних веков, а также история союзов балтийских племен. Кроме того, он интересуется историей литовских музеев, нумизматикой, охраной археологических памятников и другими вопросами истории.

Характернейшие черты А. Тауавичюса как ученого – глубина, старательность, добросовестность, принципиальность. Эти черты особенно проявились при исследовании городов и замков. Перед тем, как начать копать культурный слой, А. Тауавичюс всегда тщательно знакомится со всеми характеризующими эту местность, доступными письменными источниками. Благодаря их сопоставлению с данными археологических исследований были значительно расширены знания о Тракай, Клайпед, Велюоне, Вильнюсе.

В Вильнюсском нижнем замке А. Тауавичюс собрал коллекцию разнообразнейших находок. Это как архитектурные детали, так и самые мелкие бытовые предметы, как массивные каменные карнизы и угловые сопряжения стен, так и иголки, и небольшие шахматные фигурки. Эти находки пополнили фонды музея, обогатили экспозиции залов.

Следует считать вполне закономерным, что в 1988 г., когда в Институте истории Литвы создавалась группа по изучению дворца правителей Литвы, А. Тауавичюс был включен в ядро этой группы. Это было время Возрождения. Днем на исследовательских работах были заняты наемные рабочие, а вечером собирались энтузиасты. Часовник не считал, работа кипела.

Менялись времена, менялись люди. Одни ушли в политику, другие в коммерцию, нашлись и такие, кто свернул на легкий путь. Но исследовательская группа осталась. Сегодня это – центр исследований замков «Замки Литвы». А. Тауавичюс – многолетний руководитель отдела археологических исследований этого центра, соавтор издаваемого центром продолжающегося издания «Дворец Вильнюсского нижнего замка», ответственный редактор первых трех томов.

Еще совсем недавно в разгар сезонных работ рабочие работали в две смены. В полдень смена менялась. А. Тауавичюс «выдерживал» две смены. Вместе с молодежью бродил по грунтовой воде в глубоких прокопах, месил грязь и при этом шутил. Порой беззлая зависть брала. Его знания и опыт, полученные при исследовании этой территории, поистине неоценимы. Дружеское плечо А. Тауавичюса чувствуют все, начиная от только что закончивших учебу студентов и лаборантов и кончая старшими научными сотрудни-

ками со степенями. Все работающие в центре археологи от самого младшего до руководителя группы исследований являются учениками А. Тауавичюса и гордятся тем, что могут называть себя Его коллегами.

На арене научных дискуссий А. Тауавичюс умеет аргументированно письменно и устно защитить свое мнение. Он не стесняется сказать горькую правду в глаза оппоненту, кем бы он ни был, каких степеней и званий. В то же время он умеет очень доходчиво разъяснить самые сложные вопросы. Это помогло ему стать одним из наиболее популярных распространителей археологических знаний. После каждой экспедиции общественность благодаря А. Тауавичюсу через периодическую печать (республиканскую или районную, где проводились раскопки) знакомилась с ходом и результатами исследований, с обязательным обоснованием важности находок для науки. Он всегда объясняет, какой вред нанесен, если памятник оказывается снесенным. Во всех статьях об охране памятников археологии А. Тауавичюс подчеркивает: место археологических находок в музее! Боже упаси, не в частных коллекциях! Эта мысль из его уст не раз звучала и по радио, и по телевидению.

Работая на территории Вильнюсских замков, А. Тауавичюс не раз остро высказывался против вбивания свай в неисследованные культурные слои. Он был одним из тех, кто в восьмидесятые годы добился прекращения вбивания свай в неисследованном восточном корпусе арсенала замка, прекращения строительства подземного гаража на Вокечю улице. А. Тауавичюс настойчиво доказывал общественности, какой вред наносят такие работы любому старому городу, любому памятнику культуры.

Желание А. Тауавичюса привлечь к делу охраны памятников археологии и вообще культуры широкие слои общественности заставило его одним из первых уже в 1957 г. обосновать и объявить через печать необходимость создания в Литве краеведческого общества и издания.

Он всегда опирался на краеведов, когда собирал материал об археологических памятниках, находках, имеющихся в регионах, школьных музеях или частных коллекциях. Некоторым из них он доверял до такой степени, что добивался для них разрешения на исследования даже сносимых памятников («Открытые листья»), которые выдаются только дипломированным археологам. Например, разрешение на исследование могильников получил кретингский архитектор Игнас Яблонскис. Большим почетом у него пользовался шилальский педагог Владас

Статкявичюс, учитель из Жеймялиса Юозас Шлявас, которые хорошо знали памятники своего региона и были проводниками во время разведывательных экспедиций.

Одним из наиболее любимых А. Тауавичюсом направлений научной деятельности является история археологических исследований. Этой тематике им посвящено немало статей, в 1951-1962 гг. читался курс студентам-археологам Вильнюсского университета. Анализируя деятельность исследователей, А. Тауавичюс всегда называл не только то, что сделано, но и как сделано.

Занимаемая им должность руководителя сектора археологии официально не позволяла занимать должность и педагога. Однако он оставался педагогом даже в высшей степени. Очевидно, не ошибусь сказав, что после 1954 г. не было в Литве ни одной диссертации из области литовской археологии, к подготовке которой в той или иной степени не был бы причастен А. Тауавичюс. В тех случаях, когда официальный руководитель жил в другой стране и диссертант не всегда мог с ним общаться, А. Тауавичюс, благодаря доброму отношению к молодым коллегам и универсальности знаний, становился как бы вторым, неофициальным руководителем. Специализация большинства других археологов, какой высокой квалификации они бы ни были, чаще всего является узкой: это какой-либо период или отдельная проблема. А. Тауавичюс – специалист широкого диапазона. Он одинаково хорошо знает все периоды, весь собранный в музеях Литвы археологический материал, дороги

и тропинки ко всем крупным археологическим памятникам. Своими знаниями А. Тауавичюс щедро делится с коллегами, охотно консультирует по любому вопросу из археологии Литвы. Консультирует любого и в любое время. Сам же работает тихо, спокойно, с жемайтским упорством, не гоняясь за титулами, научными степенями, почетными званиями. Хорошо его знающие не раз слышали из его уст едкое замечание: «ни степени, ни звания ума не прибавляют» или «если ума нет, розгами не вобьешь». Возможно, поэтому медлил с габилизационной работой. Лишь после настойчивого совета коллег А. Тауавичюс в 1997 г. представил к габилизационной защите монографию «Средний железный век в Литве (V–IX вв.)» и, конечно, блестяще ее защитил. Можно было бы назвать еще несколько тем, по которым на основании опубликованных работ А. Тауавичюс и несколько десятков лет назад мог быть представлен к габилизации.

В день габилизации официальный оппонент, один из известнейших латышских археологов Е. Мугуревичс вместе с прекрасным отзывом привез А. Тауавичюсу диплом почетного доктора Академии наук Латвии. Это почетное признание заслуг исследователя проистории балтов в международном масштабе.

6 июля 1999 г. Президент Литовской Республики наградил А. Тауавичюса орденом Великого литовского князя Гедиминаса. Это первый цветок в букете поздравлений. В 2000-м году А. Тауавичюс отмечает свой 75-летний юбилей и 50-летие творческой деятельности.

Перевела Нина Гилите

Габ. др. Витаутас Урбанавичюс
Центр по исследованию замков „Lietuvos pilys“,
пл. Катедрос За. LT-2600 Вильнюс. Тел. 62 99 88.

VILNIAUS PERKŪNO ŠVENTOVĖS KLAUSIMU

VYTAUTAS URBANAVIČIUS

Tiriant Vilniaus katedros požemius 1984–1986 m., buvo aptikta mūro fragmentų, kuriuos spėjama esant T. Narbuto aprašytos Perkūno šventovės liekanomis. T. Narbuto paskelbtas šaltinis apie tą šventovę kartais ir dabar tebelaikomas falsifikatu.

Istorijos faktų klastojimu ir rašytinių šaltinių padirbinėjimu Teodorą Narbutą apkaltino dar jo amžininkai. Apie tai plačiai rašoma T. Narbuto „Lietuvių tautos istorijos“ lietuviškojo leidimo pirmojo tomo įžanginiuose straipsniuose (Berenis, 1998, p. 5–15; Griškaitė, 1998, p. 47–77; Vėlius, 1998, p. 16–46).

Nauja T. Narbuto raštų triuškinimo banga pakilo apie 1925 m. Vienas po kito pasirodė keletas straipsnių, kuriuose įrodinėjama, jog T. Narbuto paskelbti istoriniai šaltiniai yra falsifikatai.

Antai H. Lovmianskis paskelbė straipsnį, kurio turinį nusako pats pavadinimas: „Sufalsifikuoto Vilniaus miesto aptvėrimo aprašas“ (Lowmiański, 1925, p. 82–94). K. Chodynckis prie tokių paties T. Narbuto sukurtų kronikų 1926 m. priskyrė vadinamąjį Raudonės metraštį (Chodynckis, 1926, p. 387–401), kurį pastarasis buvo paskelbęs 1835 m. „Lietuvių tautos istorijos“ I tome (Narbut, 1835, p. 156–160). Falsifikatais apšaukti ir kiti T. Narbuto paskelbti šaltiniai – grovo Kyburgo dienoraštis ir ypač Bychovco kronika. Pastaroji buvusi T. Narbuto falsifikacijos viršūnė, todėl ją demaskuoti K. Chodynckis pažadėjo atskiroje studijoje (Chodynckis, 1926, p. 401).

1927 m. jis iš tikrųjų grįžo prie Bychovco (Bychovco) kronikos, tačiau nelauktaip pripažino ją rimtu XVI a. šaltiniu Lietuvos istorijai studijuoti (Chodynckis, 1927, p. 418–419).

Toks K. Chodynckio manevras buvo savotiškas pasiteisinimas, savotiškas T. Narbuto raštų autentiškumo pripažinimas. Tačiau šmeižto sėkla netruko sudyti ir greit davė vaisius. Į naują K. Chodynckio straipsnį niekas nebekreipė dėmesio. T. Narbutui prikljuota istorijos faktų klastotojo etiketė lyg juodas debesis apgaubė visą šio romantinės krypties istoriko kūrybą. Šave gerbiantys istorikai tiek Lenkijoje, tiek ir Lietuvoje T. Narbuto raštus pradėjo ignoruoti, o jei kurie ir naudojos, tai dažniausiai tik norėdami pade-

monstruoti falsifikato pavyzdį. Kodėl taip atsitiko? Į šį klausimą V. Berenis atsako taip: „Tai susiję ne tik su gausiomis jo veikalo klaidomis, netikslumais, asmenine „kūryba“. Pagrindinė LTI nuvertinimo priežastis – istoriko politinės simpatijos LDK ir lietuvių tautai. T. Narbutas – tipiškas *gente lituanus, natione polonus* lietuvis bajoras“ (Berenis, 1998, p. 9).

Pretekstu tam naujam T. Narbuto puolimui galėjo pasitarnauti ir artėjantis Lietuvos krikšto jubiliejus – 1927 m. turėjo būti minimos 550-osios to įvykio metinės. Reikėjo iškelti Lenkijos nuopelnus Lietuvos krikštui, tuo tarpu T. Narbutas aukštino senąją lietuvių kultūrą.

Neigiama pažiūra į T. Narbuto istorinę kūrybą perėjo ir į pokarinę historiografiją. Susigriebta tik 6-ojo dešimtmečio pabaigoje. 1959 m. R. Šalūga įrodė, kad Bychovco kronika nėra T. Narbuto išgalvota, o iš tikrųjų egzistavęs šaltinis (Šalūga, 1959, p. 149–153). Juo ar bent jau nuorašu naudojosi ir M. Strijkovskis. 1971 m. kronika išleista lietuvių kalba su plačiais R. Jaso komentarais (Jasas, 1971, p. 8–38).

Nepasitikėjimo T. Narbuto žiniomis ledas aptirpo, tačiau iki ledonešio buvo toli. Bene didžiausio susidomėjimo sulaukė T. Narbuto aprašyta Vilniaus Perkūno šventovė (Narbut, 1835, p. 226–229; Narbutas, 1998, p. 271–272). Iki smulkmenų aprašytos tos šventovės detalės taip pat kėlė ir tebekelia nepasitikėjimą autoriumi. Daugelis dabartinių istorikų tebelaiiko tai T. Narbuto išmone. Ryškus tokio vertinimo pavyzdys yra akademinė „Vilniaus miesto istorija“ (Vilniaus miesto istorija, 1968, p. 34).

Pats T. Narbutas nurodo, kad tą aprašymą jis paėmęs iš vokiškos kronikos, kurios rankraštį 1808 m. įsigijęs Revelyje (Taline) (Narbut, 1835, p. 376). T. Narbuto duomenimis, kronikos sudarytojas buvęs Johanas Frydrichas Rivijus (J.F.R.). Vilniaus šventovės aprašymas esąs paimtas iš XVI a. A. Rotundo rašytos Lietuvos istorijos, kuri neišliko. Dingusia kurį laiką laikyta ir Rivijaus kronika, tačiau pasirodė, kad ji tebesaugoma Lietuvos Mokslų Akademijos centrinėje bibliotekoje (Vokiška J.F.R. kronika, MAB, f. 9–3156). Išlikusi ne visa. T. Narbutas nurodo, kad dalis jos